

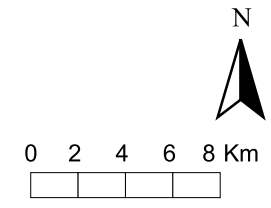

Bekken van Dijle en Zenne

Legende

- Waterlopen waarvan historische gegevens gekend zijn
- Dijle- en Zennebekken
- Bekkengrenzen

Bron digitale gegevens:
OC Gis Vlaanderen en AMINAL-Water

4.3.6. Het bekken van Dijle en Zenne

Van dit bekken zijn historische gegevens bekend van de volgende waterlopen: Dijle (hoofdzakelijk type IV), Laan (type III), Kleine Laan (type II?), Kanaal van Leuven naar de Dijle (type XI), Kanaal van Willebroek (type XI) en de Zenne (hoofdzakelijk type IV).

Over het algemeen zijn de waterlopen uit dit bekken minder goed gedocumenteerd, met uitzondering van het Kanaal van Willebroek, thans het Kanaal Brussel-Rupel genoemd.

4.3.6.1. De Dijle

De gegevens voor de Dijle zijn voornamelijk afkomstig van P&P (1899-1921), aangevuld met gegevens uit het Visschersblad en het KBIN.

In 1904 schrijft men in P&P (1904b) dat de Dijle visrijk is. Tussen 1905 en 1908 werd er regenboogforel uitgezet. Er werden in 1908 grote exemplaren van deze soort gevangen, waaruit men besloot dat de Dijle een goede waterkwaliteit had (P&P 1908b). In de *ruisseau philosophe* werd eveneens regenboogforel uitgezet (P&P 1908b). Ook de Baerbeek, een zijbeekje van de Dijle, was in 1909 zeer visrijk ter hoogte van Muysen (P&P 1909g). In 1916 verschijnt er een artikel van een oevereigenaar van de Dijle ter hoogte van Leuven, waarin hij een ander licht werpt op de Dijle. Hij schreef dat de Dijle lange tijd gepollueerd was van bron tot monding omwille van de vele industrieën langs haar loop. Men kon toen enkel paling vangen, waarvan zelfs deze vangst niet was gegarandeerd. Er was zelfs een tijd waar men geen enkele visser zag in de omgeving van Leuven. Over de toestand in 1916 schreef hij het volgende:

'... Aujourd'hui, les pêcheurs sont légion, preuve que la pêche à l'anguille, la seule pratiquée ici, est redevenu fructueuse. Il y a quelque jours, un de mes ouvriers a même pris deux poissons blancs. Depuis trente ans que je suis riverain de la Dijle (dus sinds 1886!), je n'ai pas souvenance de pareille capture! P.S.: A l'instant on m'annonce la capture d' une troisième poisson blanc: c'est tout un événement!' (P&P 1920c).

Dit zou dus betekenen dat de Dijle er in 1916 gestaag op vooruitging, terwijl andere bronnen net melden dat de kwaliteit rond 1900 excellent was. Waarschijnlijk was deze aangelande slechts op de hoogte van de situatie rond Leuven. In 1919 schrijft men andermaal *'la Dyle, plusieurs fois polluée par l'industrie'*, wat erop wijst dat het met de waterkwaliteit toch niet zo goed was gesteld (P&P 1919g).

De historische soortenlijst werd gecompileerd uit 8 verschillende bronnen. Er is weinig tot niets bekend over de abundanties.

Historische soortenlijst

17 soorten: Atlantische zalm, baars, beekprik, bempje, blankvoorn, bot, Amerikaanse dwergmeerval (bruine en/of zwarte), driedoornige stekelbaars, karper, kolblei, paling, pos, regenboogforel, riviergrondel, snoek, steur en tiendoornige stekelbaars

Op de Dijle kwamen in de referentieperiode blijkbaar slechts twee exoten voor: Amerikaanse dwergmeerval en regenboogforel, beide soorten rond 1900 geïntroduceerd. Van de bruine Amerikaanse dwergmeerval werd in 1917 een exemplaar van 3 kg gevangen 'à la trouble de la Dyle, aux environs de Haecht' (P&P 1919g). Men stelde dat dit exemplaar ongetwijfeld van de eerste uitzettingen (geen datum vermeld) moet afkomstig zijn geweest. De bruine Amerikaanse dwergmeerval wordt tevens afgebeeld in de Dijle in het werk van Van Aelbroeck en Rentiers (1913).

Twee anadrome soorten (steur en zalm) en twee katadrome soorten (paling en bot) werden op de Dijle geobserveerd en/of gevangen. De anadrome soorten werden alleen in het Visschersblad vermeld:

'...tenslotte vermelden we de steur, waarvan tot voor enkele jaren af en toe een enkel exemplaar werd gevangen. Maar dat was dan een echt buitenkansje voor den gelukkigen visscher. ... men heeft er een in de Dijle gevangen rond Leuven en één van 95 pond zwaar in de Durme. In Juli 1918 ving Fr. De Jonghe, uit Rupelmonde, er een van 2.60 m lang en 135 kg zwaar, maar dat was in den oorlog, toen de nijverheid geheel stil lag en de wateren niet bevuild waren. Van al die visschen is thans niets meer te bespeuren.'

(Visschersblad 19/3/10-11).

Dit stuk werd geschreven in 1933. Vermoedelijk bedoelde de schrijver met 'tot voor enkele jaren' de periode rond de eeuwwisseling. Dat er tijdens de eerste wereldoorlog terug steur op de Dijle kon zwemmen zegt veel over de verstuwung, die destijds minder uitgesproken moet zijn geweest. Men mag aannemen dat er in onze referentieperiode geen sprake was van een steurpopulatie op de Dijle, maar dat het eerder over dwaalgasten ging. Voor de zalm vonden we ook slechts één referentie uit 1933 in het Visschersblad (19/7/8-10):

'De zalm kwam vroeger veel voor op de Schelde, Rupel, Durme, Nethen, Dijle en Demer. Er was zelfs overvloed aan zalm, hetwelk blijkt uit de bepalingen welke noodig waren tot bescherming van hen, die deze visschen meer dan het hun lief was, moesten eten. Dit gold vooral voor de dienstboden, welke in hun dienstcontract deden inlasschen, dat ze slechts één of tweemaal per week zalm op de tafel wilden zien verschijnen. Thans is daar geen spoor meer van te vinden.' (Visschersblad 19/7/8-10).

Dit wijst er toch op dat er ooit een betrekkelijk groot aantal zalmen op deze waterlopen hebben gezwommen, maar dat van deze 'populatie' in de referentieperiode geen sprake meer was. Wellicht ligt de oorzaak hiervan in de verslechterde waterkwaliteit eerder dan de verstuwung, aangezien 'geen zalm zich op zijn tocht door hindernissen laat storen.' (Visschersblad 19/7/8-10). Eigenaardig is toch dat men hier niet spreekt over de Maas.

Even herinneren aan het feit dat blijkbaar in de 18de eeuw zalm (en ook steur) toch niet zo algemeen waren, zoals aangehaald in hoofdstuk 2 (Figuur 5). In een tekst uit 1730 (Denombrement de Rumpst) worden de visrechten beschreven voor (grote delen van) de rivieren Rupel, Dijle, Nete en Zenne. Er werd gesteld dat, indien vissers in deze rivieren uitzonderlijke vissen vangen zoals zalmen, steuren en andere, dat ze deze aan het Hof van Rumst dienen aan te bieden tegen goedkoop tarief. Hieruit mag onder andere blijken dat deze soorten toch wel vrij zeldzaam waren op de genoemde waterlopen.

Bot kwam op de Dijle voor tot in Mechelen (Raveret-Wattel, 1900). Paling was abundant volgens Schreiner (1960), wat ook blijkt uit de meerdere referenties voor paling in P&P (zie fiches).

De beekprik wordt in drie referenties vermeld, wat er op wijst dat er een stabiele populatie van deze soort voorkwam op de Dijle (Maes, 1898; Rousseau en Steven, 1915; P&P 1924a).

Het roofvisbestand van de Dijle bestond uit baars, paling en snoek (aangevuld met uitgezette regenboogforel). Over de abundantie van baars en snoek is niets bekend.

De karperachtigen van de Dijle zijn blankvoorn, karper, kolblei en riviergrondel. Eigenaardig genoeg heeft men het hier expliciet over kolblei en is er geen sprake van brasem. De afwezigheid van brasem kan er op wijzen dat de stroming te sterk was tijdens de referentieperiode. Opvallende afwezigheid bij de karperachtigen is de zeelt. Mogelijk kwam deze soort toch voor maar zijn er geen referenties voor gevonden. Het lijkt er dus op dat de karperachtigen qua aantal soorten niet sterk waren vertegenwoordigd in de Dijle.

Voor het berrmpje hebben we één duidelijke referentie: in 1943 werd er een gevangen te Boortmeerbeek. Het exemplaar is nog steeds aanwezig in de collectie van het KBIN. Ook voor de driedoornige stekelbaars (1929) en de tiendoornige stekelbaars (1925) zijn er exemplaren uit de Dijle aanwezig in het KBIN. We vinden het eigenaardig dat we geen referentie vonden voor de beekforel op de Dijle (cf. wel in een zijbeek van de Laan). De Dijle zelf (althans boven Leuven), lijkt toch een geschikt habitat te zijn.

De recente soortenlijst (Van Thuyne *et al.*, 1999) telt maar liefst 24 soorten: baars, beekforel, berrmpje, bittervoorn, blankvoorn, blauwbandgrondel, bruine Amerikaanse dwergmeerval, brasem, driedoornige stekelbaars, gibel, karper, kolblei, kroeskarper, paling, pos, regenboogforel, rietvoorn, riviergrondel, snoek, tiendoornige stekelbaars, vetje, winde, zeelt en zonnebaars.

Bij vergelijking van de historische soortenlijst met de recente verkrijgen we het volgende beeld:

- 13 soorten zijn gemeenschappelijk: baars, berrmpje, blankvoorn, bruine Amerikaanse dwergmeerval, driedoornige stekelbaars, karper, paling, pos, regenboogforel, riviergrondel, snoek en tiendoornige stekelbaars.
- 10 soorten zijn ‘nieuw’ voor de Dijle: beekforel, bittervoorn, blauwbandgrondel, brasem, gibel, kroeskarper, rietvoorn, vetje, winde, zeelt en zonnebaars.
- 4 soorten zijn uit de Dijle verdwenen: beekprik, zalm, bot en steur.

Hieruit blijkt dat er twee nieuwe ‘exoten’ zijn bijgekomen, wat dus een verdubbeling betekent ten opzichte van de referentieperiode. Veel opvallender is echter dat 8 nieuwe karperachtigen gemeld worden op de Dijle. Misschien moet dit toch genuanceerd worden, omdat we niet mogen

pretenderen dat de historische soortenlijst volledig is. Anderzijds betekent 8 nieuwe cypriniden een toename van 200% voor deze groep, wat toch niet over het hoofd kan worden gezien. Afgezien van de mogelijke onvolledigheid van de historische soortenlijst moeten we durven stellen dat er een duidelijke trend naar een meer cyprinicole fauna is opgetreden. De afwezigheid van de brasem in de referentieperiode is in dit opzicht ook veelzeggend.

Er moet worden nagegaan of de recente aanwezigheid van de beekforel een gevolg is van uitzettingen dan wel of het om een natuurlijke populatie gaat.

Naast de beekprik zijn 3 trekvisseren verdwenen uit de Dijle. Steur en zalm zijn uitgestorven in Vlaanderen, bot is zeldzaam geworden.

We kunnen besluiten dat het visbestand in de Dijle recent meer soorten telt, maar dat deze vooral het gevolg is van een significante toename aan karperachtigen, een groep die in de referentieperiode slechts licht was vertegenwoordigd. In dit opzicht kunnen we toch spreken van een 'verarming' voor de Dijle, aangezien de historische soortenassociatie is verschoven van een eerder salmonicole fauna naar een min of meer uitgesproken cyprinicole fauna.

Karper was een algemeen beviste soort in de talrijke vijvers van het Dijlebekken. Hier een prijskarper gevangen in 1937 in de vijvers van Vossem (Tervuren). (Prentkaart uit de collectie van J.M. Cottyn).

4.3.6.2. Kanaal Brussel-Rupel (Kanaal van Willebroek, Zeekanaal)

De gegevens voor dit kanaal zijn afkomstig uit P&P, Wauters (1952), Van Aelbroeck en Rentiers (1913), Gilson (1921), Legrand en Rouleau (1949) en KBIN (zie bijlage II).

Dit kanaal moet bij de best beschreven kunstmatige waterlopen worden gerekend.

Het kanaal Brussel-Rupel gaat voorbij Brussel over in het kanaal Brussel-Charleroi en werd gegraven om de hoofdstad met de zee te verbinden.

Het kanaal was zeer geliefd bij de vissers waarvan de vele referenties in P&P getuigen.

Historische soortenlijst

19 soorten: alver, baars, barbeel, blankvoorn, bot, bruine Amerikaanse dwergmeerval, brasem, drie-en tiendoornige stekelbaars, karper, kolblei, kopvoorn, paling, pos, rietvoorn, riviergrondel, snoek, snoekbaars en zeelt.

De enige 'exoot' is de dwergmeerval. Alleen paling en bot zijn vertegenwoordigd als katadrome soorten. Geen enkele anadrome soort werd op dit kanaal gesignaleerd.

Het roofvisbestand bestond uit baars, snoek, snoekbaars en paling. De snoekbaars werd in 1927 op het kanaal gesignaleerd. De andere roofvissen werden zowel door P&P als door Wauters (1952) en Legrand (1949) aangegeven voor dit kanaal. Dit wijst erop dat de abundantie van deze soorten een zeker niveau moet hebben gehad, aangezien men deze soorten opgeeft in hengelbladen.

De karperachtigen waren met hun 10 soorten goed vertegenwoordigd op het kanaal. Er zijn zelfs aanwijzingen dat sommigen onder hen ook in het kanaal paaïden. Zo staat in P&P te lezen dat ter hoogte van 'Pont Brulé' te Humbeek een paaïplaats was van wel 1750 m lang. Ook een plaats genoemd 'grune-veld' was een goede paaïplaats (P&P 1936d). Een ander artikel geeft dan weer aan dat baars, rietvoorn en brasem in het kanaal paaïden (P&P 1932c). Er is zelfs sprake van een alom tegenwoordig kruisingsproduct tussen blankvoorn en brasem, een hybride die onder de vissers bekend was onder de naam 'Makker', waarop veel werd gevestigd. De Selys-Longchamps beschreef deze vis in 1842 als *Brème de Leuckart* (P&P 1935d). We mogen dus aannemen dat zowel rietvoorn, blankvoorn, brasem en baars goede populaties hadden. Over de karper schreef Schreiner (1960) dat deze slechts sporadisch werd gevangen in de Willebroekse vaart. De aanwezigheid van de alver werd door geen enkele auteur vermeld, maar werd bevestigd door een vondst in het KBIN, waar de collectie een alver bevat 'afkomstig van het kanaal ter hoogte van Vilvoorde bij Brussel' (zonder datum). Anderzijds meldden Legrand en Rouleau (1949) de alver in het kanaal Brussel-Charleroi. De referentie voor barbeel uit 1913 (1913g) geeft aan dat barbeel werd gevangen ter hoogte van Brussel (Poort van Ninove). Men verbaasde zich over dat feit en besloot dat deze individuen waarschijnlijk afkomstig waren uit de destijds sterk vervuilde Samber (vanuit Charleroi). De barbeel was dus eerder een dwaalgast. Anderzijds is het toch opmerkelijk dat een andere reofiele soort, de kopvoorn, expliciet moet zijn voorgekomen op dit kanaal. De referenties voor deze soort komen alle uit P&P (1919 tot 1934). Aangezien de referenties verspreid zijn over 15 jaar kan men aannemen dat het om een stabiele populatie ging.

De referenties voor de stekelbaarzen geven niet aan of het om de drie- dan wel om de tiendoornige stekelbaars ging. Wellicht waren beide soorten er vertegenwoordigd, want in de KBIN collectie is er een tiendoornige stekelbaars aanwezig uit het pand Brussel-Charleroi.

De recente soortenlijst (Van Thuyne en Belpaire, 1998) telt 15 soorten: baars, blankvoorn, bot, driedoornige stekelbaars, karper, kolblei, paling, pos, rietvoorn, riviergrondel, snoek, snoekbaars, winde zeelt en zonnebaars. Vergelijking met de historische lijst geeft het volgende beeld:

- 13 soorten zijn gemeenschappelijk aan beide periodes: baars, blankvoorn, bot, driedoornige stekelbaars, karper, kolblei, paling, pos, rietvoorn, riviergrondel, snoek, snoekbaars en zeelt.
- 2 soorten zijn recent opgedoken: de winde en de zonnebaars.
- 6 soorten zouden uit het kanaal zijn verdwenen: alver, barbeel, dwergmeerval, brasem, kopvoorn en tiendoornige stekelbaars.

De dwergmeerval is hier ‘vervangen’ door de zonnebaars, de enige exoot (snoekbaars uitgezonderd) van het kanaal.

Wellicht moet de laatste categorie wat genuanceerd worden, omdat barbeel waarschijnlijk een dwaalgast is geweest en er geen harde referentie is voor de tiendoornige stekelbaars. Opmerkelijke afwezigingen in de recente lijst zijn de kopvoorn en de alver.

We kunnen hiermee besluiten dat de visstand geen grote verschuivingen heeft ondergaan betreffende de biodiversiteit, maar dat de reofiele soorten zijn verdwenen. Het wegblijven van anadrome soorten zoals salmoniden, elft, fint en houting heeft waarschijnlijk vooral te maken met de slechte waterkwaliteit in de benedenstroomse zeewaartse riviertrajecten.

4.3.6.3. Kanaal Brussel-Charleroi

Legrand en Rouleau (1949) schreven dat dit kanaal slechts plaatselijk was vervuild, maar dat er wel een intensieve scheepvaart plaatsvond. Volgens deze auteurs zat er vis, zelfs tussen Halle en Brussel, maar deze zou niet bijtgraag geweest zijn. Verder melden zij dat er geringe vegetatie aanwezig was tussen Tubize (Tubeke) en Brussel.

De visstand op dit kanaal was analoog als op het kanaal Brussel-Rupel, met uitzondering van de regenboogforel, die hier klaarblijkelijk veel werd uitgezet, onder andere ter hoogte van het Waalse Seneffe (P&P 1908i). Een van deze regenboogforellen werd zelfs gevangen in 1908 te Brussel! De snoekbaars kwam waarschijnlijk niet voor, althans wij vonden geen referenties.

Kolblei en brasem paaiden ter hoogte van Seneffe (P&P 1909c) en er was een paaiplaats voor blankvoorn en brasem 400 m stroomopwaarts ‘Moulins Ricquier’, waar de blankvoorn op 29 april 1933 paaide en de brasem 8 dagen later (P&P 1933d). Andere historische paaiplaatsen waren Roncquieres en Feluy (P&P 1935b).

De referentie voor barbeel is dezelfde als voor het kanaal Brussel-Rupel, omdat deze vissen hoe dan ook het kanaal Brussel-Charleroi moesten passeren. De andere referenties zijn expliciet voor dit kanaal (zie fiches). Merk op dat ook de kopvoorn in dit pand aanwezig was.

Een artikel uit P&P (1910) heeft het over een drooglegging van pand 52 (tussen Buisingen en Loth) waar 3000 kg vis zou zijn verplaatst naar een ander pand (P&P 1910f).

4.3.6.4. De Laan en de Kleine Laan

Van deze waterlopen zijn zeer weinig historische referenties gevonden, zodat de gegevens met stellige zekerheid onvolledig zijn. Een goede vergelijking met het actuele visbestand gaat dan ook niet op.

In 1904 schrijft men dat de Laan zeer visrijk is (P&P 1904b). In 1925 zegt men over de visfauna van de Laan en de Argentine: *une population aussi frétilante que variée* (P&P 1925b), waaruit men zou kunnen besluiten dat de waterkwaliteit minstens tot 1925 goed was. Toch werd ook deze waterloop niet gespaard van industriële vervuiling, onder meer door een papierfabriek (P&P 1907h).

De gegevens over de visstand van de Laan zijn afkomstig van één artikel uit P&P van 1913 (1913f).

Historische soortenlijst

8 soorten: baars, beekforel, blankvoorn, brasem, karper, paling, riviergrondel en zeelt

De toppredator zou dus de beekforel zijn geweest gezien de afwezigheid van snoek. Beekforel werd uitgezet ter hoogte van Rixensart (P&P 1925b). Er zijn geen gegevens over de abundantie bekend.

De actuele visfauna bestaat uit de volgende 18 soorten (Van Thuyne *et al.*, 1998): baars, beekforel, bermpje, bittervoorn, blankvoorn, blauwbandgrondel, brasem, drie- en tiendoornige stekelbaars, giebel, karper, kopvoorn, paling, regenboogforel, rietvoorn, riviergrondel, snoek en zeelt.

Vergelijking (voor zover de gegevens het toestaan) van beide lijsten geeft het volgende beeld:

- Alle soorten uit de referentieperiode komen ook voor in het actuele visbestand.
- 10 soorten zouden 'nieuw' zijn: bermpje, bittervoorn, blauwbandgrondel, driedoornige stekelbaars, giebel, kopvoorn, regenboogforel, snoek en tiendoornige stekelbaars.

Zoals gezegd is deze vergelijking weinig zinvol omwille van de oppervlakkige historische gegevens.

Voor de Kleine Laan zijn er zo goed als geen gegevens: 1 vermelding van uitzetting van zeelt en karper ter hoogte van Terlanen (P&P 1896d).

4.3.6.5. De Zenne

De gegevens voor de Zenne zijn uitermate schaars en komen alleen uit P&P (zie bijlage II).

De historische soortenlijst, gecompileerd uit verschillende artikels van P&P geeft slechts 7 soorten aan voor deze waterloop:

Historische soortenlijst

7 (8) soorten: beekforel, blankvoorn, bot, bruine en/of zwarte Amerikaanse dwergmeerval, paling, riviergrondel en snoek

Schreiner prijst in zijn 'encyclopedie van de sportvisserij' de Zenne aan als een goed snoekwater. Bot werd gesignaleerd in de monding van de Zenne (P&P 1919a) en beekforel in het hartje van Brussel (P&P 1940b). Het is bekend dat de Zenne reeds lang heeft te lijden onder een zware verontreiniging. Het komt dan ook eigenaardig voor dat forellen in hartje Brussel werden gevangen.

Actuele gegevens over de visstand zijn er niet. Visbestandopnames zijn niet gebeurd. Er wordt aangenomen dat de waterkwaliteit over het ganse verloop dermate slecht is dat visleven uitgesloten is.

4.3.6.6. Kanaal Leuven naar de Dijle

Het is niet duidelijk of de (schaarse) gegevens die we hebben effectief van het kanaal Leuven-Dijle zijn, omdat in de literatuur 'de Leuvense vaart' wordt gebruikt, en het dus net zo goed het kanaal Leuven-Rupel kan zijn. Voor deze waterloop zijn geen bijzondere soorten te vermelden, zodat we onmiddellijk verwijzen naar de bijlage (Bijlage II).

